

LUNDAGENEALOGEN

Medlemstidning för Lunds släktforskarförening

Nr 2/2025
Årgång 36

Familjen på Kobjersvången

Ur innehållet i övrigt:

Hönan i frysfacket

Från Nilsans trädgård till
marknadsplatsen – en
vandring på Väster

Program hösten 2025

Vid 1900-talets början drev familjen Hansson lantbruk på Kobjer. Samtidigt började staden sälja tomter för småhusbebyggelse. Idag består området av villor, radhus och flerfamiljshus, de senare huvudsakligen från 1950-talet. Endast gatunamnen påminner om den forna jordbruksmarken.

Fredrik Åkare – entreprenör i Tomelilla

Från hästtransport till lastbilsflotta – en inte ovanlig utveckling under 1900-talet. Men hur kunde då en enkel dräng på den tiden få fram pengar till att köpa ett åkeri? Svaren fanns i arkiven.

Släktforskning ligger i tiden

Det märks inte minst på de många nyfikna som samlades vid de olika evenemang som LSF medverkat i under våren 2025.

Ordförandens spalt

Om man ser på utvecklingen av folkrörelser och ideella föreningar generellt i samhället, så upplever man något av en "kräftgång" inom de flesta områden. Detta gäller även släktforskarörelsen. Jag är dock tacksam för att vår förening under de senaste åren stadigt har ökat antalet medlemmar. En av anledningarna till detta är nog att vi under flera år satsat rätt mycket på aktiviteter riktade mot icke etablerade släktforskare, som till exempel "nyfiken på släktforskning" i Stadshallens Botulfshörna och deltagande i Lunds Historiedag i Lundagård.

När Arkivcentrum Syd hade tillfälligt lördagsöppet under våren så hade vi, tillsammans med Skånes Släktforskarförbund och flera andra lokala släktforskarföreningar, öppet hus i Fascikeln. Våra olika släktforsarkurser, både för nybörjare och för mer erfarna, har också bidragit till medlemsökningen.

För att sedan få behålla er som medlemmar är det ju viktigt att vi erbjuder ett varierat och intressant programutbud, vilket jag hoppas och tror att vi har lyckats med. Jag tror till exempel att vår satsning med uppkoppling på distans för dem som föredrar att delta hemifrån är omtyckt. Vi har visserligen haft en del tekniska problem med bland annat kommunens svajiga nätverk, men som vi förhoppningsvis kan lösa.

Det är alltid en utmaning att få ihop teman för både föredrag och utflykter/studiebesök. Har ni några idéer kring detta så vill vi mycket gärna ta del av dem. Vi kommer även att fortsätta med aktiviteter kring DNA-släktforskning. Ett annat område vi funderat över är hur man som släktforskare kan dra nytta av de olika AI-hjälpmedel, som nu blir tillgängliga.

På Skånes Släktforskarförbunds månadsföredrag i september kommer Linda Kvist att berätta om "AI för släktforskare". Jag hoppas att detta föredrag kan ge oss tips om hur vi i föreningen kan gå vidare med till exempel en studiecirkel.

Förlagan till föreningens logga

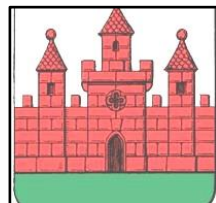
När föreningen planerade en så kallad beachflagga med vår logotyp som blickfång, började vi undersöka loggans ursprung. Loggan,

som bland annat finns i övre vänstra hörnet på tidningens framsida, föreställer en port i Lunds gamla stadsvall. Den är med redan på tidningens första nummer 1989.

Jag letade igenom föreningens alla styrelseprotokoll för att om möjligt hitta ursprunget, men loggan fanns inte nämnd någonstans. Jag tog då kontakt med Lunds stadshistoriker Peter K. Andersson, som återkom med information om den troliga förlagan.

I Gamla Lunds årsskrift 67: 2 (1985) finns en bild av en sigillgjutform (stamp) i sandsten från 1615, alltså från den danska tiden. Gjutformen hittades i en stenhög utanför "Norre Tull" och beskrevs första gången 1741 av Kilian Stobaeus. Den finns idag utställd i en monter på Lunds historiska museum. Vid föreningens studiebesök på museet i september kan vi bland annat beskåda denna stamp. Även Lunds nuvarande stadsvapen ser ut att vara utformat med stampen som förlaga.

Claes Westrup

Ovan fr v: LSF logotyp, Lunds stadsvapen
Nedan: Sigillstampen från 1615

Vårens event och tips på kommande aktiviteter

Släktforskningens Dag ägde rum på Lunds stadsbibliotek i januari. Linda Kvist höll föredrag om DNA som hjälp i släktforskningen och LSF bistod med forskartips.

Arkivcentrum Syd höll lördagsöppet vid några tillfällen under våren 2025 för den som ville lära sig släktforska. LSF var där tillsammans med Skånes Släktforskarförbund, DIS och flera andra lokala släktforskarföreningar. Upplägget lockade många trots vackert värväder.

I maj höll LSF, Skånes Släktforskarförbund och Dalby släkt- och folklivsforskare öppet hus på Botulfshörnan i Lund under rubriken "Nyfiken på släktforskning". Besökarna kunde handla litteratur och DNA-kit samt fick hjälp med frågor.

Historiedagen i Lundagård bjöd inte på något värväder direkt, men folk hittade ändå till vår förening för att få tips om släktforskning.

Inledningen på Släktforskarvecka Skåne drog ett stort antal intresserade till Arkivcentrum Syd. Där hölls bland annat föredrag som behandlade äldre tiders farmakologi samt historiskt och nutida väder. Besökarna fick även möta en mycket duktig sökhund och dess förare. Bokborden var på plats och så även jourhavande släktforskare.

Under hösten bjuder Skånes Släktforskarförbund på många intressanta föredrag

Skånes Släktforskarförbund presenterar höstens program 2025:

Månadsföredrag och temadag

Intressanta föredrag med mycket fakta och nyttiga tips. Månadsföredragen körs i Zoom onsdagar kl 19-20. Temadagen bjuder på Anna-Lena Hultman, Ted Rosvall och Eva Wassén Eriksson i Medborgarhuset i Eslöv.

17 september
Linda Kvist
AI för släktforskare

15 oktober
Peter Sjölund
Släktforska med DNA

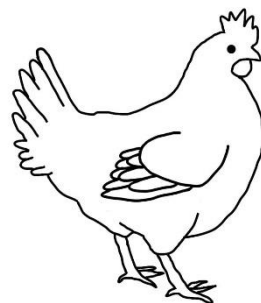

15 november
Temadag i Eslöv
Emigrationen till Amerika

10 december
Lars Ericson Wolke
Soldater i arkiven

Anmälningssformulär finns på förbundets hemsida c:a en månad i förväg, ett föredrag i taget; www.sksf.se

Frysacket och hönan – ett barndomsminne

”Det är den där eländiga hönan! Vi måste försöka få loss den från all isen”, suckade min mor och tog med sig redskap och vi gick över landsvägen och sedan ungefär hundra meter halvvägs ner till havet och stannade vid fryshuset. Fryshuset var ett litet fyrkantigt intetsägande hus med nästan inga fönster och en enkel dörr, men innehållande ett antal frysack. Där hade mina föräldrar hyrt ett fack, liksom de flesta andra hushåll på fiskeläget där vi bodde, Gislövs läge utanför Trelleborg. Men sedan vi fått egen frys hemma fanns inte längre användning för det hyrda facket, men inget hade gjorts åt det. En höna hade blivit liggande och hunnit bli väl infrusen.

Så kom den dagen, kan ha varit slutet 1950-talet/början av 1960-talet, då ägaren av fryshuset ville säga upp avtalen och riva det lilla huset, och meddelade att de som hyrde måste tömma sina fack. Därför stod vi nu här, beredda på vad vi skulle se. Inomhus var det kallt, men uthärdligt, vi hade mössa och jacka på, det var bara i själva facken det var riktiga frysgrader. Och nog var där is alltid! Med gemensamma krafter gick vi till verket. Nåja, jag var väl för liten, men min äldre syster hjälpte till. Med hjälp av hackor, spadar och hinkar fick vi till slut loss den stackars hönan. På golvet nedanför blev det blött och vått. Men någon söndagsstek blev det inte av den hönan!

Fryshuset var inte bara en plats för infrusna hönor, det var också vår lekplats. Alltså utanför och runt det lilla huset. En populär lek var en form av ”ta-fatt”; en person räknade och de andra

sprang runt huset och så gällde det att inte bli ”tagen” utan komma runt huset utan att ha blivit sedd. Det var spännande! Så det var med viss saknad som vi barn såg att huset revs, tomten såldes, marken jämnades till och att det senare byggdes villor på tomten och marken runt omkring.

Detta minne erinrade jag mig då jag i en artikel i tidningen Sydsvenskan läste om andelsfrysar. Storhetstiden för dessa var på 1950-talet. När de djupfrysade livsmedlen revolutionerade svenskarnas matvanor på 1940-talet fanns det knappast en frys i varje hem. Att gå samman och bygga gemensamhetsfrysar blev därför mycket populärt, inte minst i södra Skåne.

En ekonomisk förening bildades och man betalade en årlig avgift för det låsbara skåpet. I början av 1950-talet beräknas att det troligen fanns cirka 7 000 frysack i Sverige. I slutet av samma årtionde fanns det minst 150 000, fördelat på olika föreningar. Men boomen för fryshusen blev kortlivad, när allt fler fick egen frys blev det svårare att hålla liv i föreningarna. Idag har de flesta fryshusen jämnats med marken eller, som i några fall, finns kvar men står tomma. 2023 fanns det dock andelsfrysar fortfarande kvar i några byar i Skåne, bl.a. i Ingelstorp på Österlen, som fortfarande var i bruk och med facken uthyrda. Några av dem handlade reportaget i tidningen om. Men energipriserna har blivit alldeles för höga och sannolikheten att de kvarvarande andelsfrysarna snart inte längre finns kvar är stor.

Margareta Arnell

Du som vill dela med dig av barndomsminnen kring fritidsintressen, hem och hushållning från 60-talet och bakåt får gärna höra av dig till red@lundagenealogen.se

Kobjersvången 6 i början av 1900-talet

Berndt Hansson med hästar och kor på Kobjersvången 6 i Lund

Min mormors föräldrar arbetade som dräng och piga när de möttes 1883 på Christinetorp i Hammarlunda utanför Lund. Fadern, Berndt Hansson föddes 1865-06-12 i Holmby församling, Gårdstånga. Han försörjde sig som dräng från 9 års ålder på olika gårdar. Kjersti föddes 1865-11-17 i Södra Sandby. Berndt och Kjersti fick dottern Maria 1885, flyttade till Holmbytorp Nr 1, gifte sig i Holmby kyrka sommaren 1886 och fick sonen Alfred i september. De var tvungna att "gå till kungs" för att få tillåtelse att gifta sig eftersom Kjersti inte var myndig.

De flyttade till Lund 1886 och bodde på flera olika platser, liksom de flesta gjorde som flyttade in till staden under den omfattande urbaniseringen under 1800-talet då Lunds befolkning femdubblades.

Först bodde de som statare på Olshögsgården medan de arbetade på Tuna gård. Berndt fick senare jobb som tegelbruksarbetare och sockerarbetare, och familjen flyttade 1890 till Stora Tomegatan 42, som ägdes av skräddaren Per Bengtsson från Berndts hemby, Holmby. Här föddes min mormor Agda 1896-10-17, som sjätte barnet i familjen.

1904 köpte byggmästare C.A. Larsson lantstället Kobjersvången 6. Han flyttade dock aldrig in på gården, men i stället anställde han Berndt Hansson som gårdsskötare, och Berndt flyttade

dit med sin familj. Alla barnen utom äldsta dottern Maria, f 1885, flyttade med. Sonen Alfred, f 1886, var då murarlärling, Albin, f 1888, var smed, Emil f 1891, Elin f 1893, Agda f 1896, Ingeborg f 1898, Anna f 1900 och Signe f 1904. Yngste sonen Gunnar föddes 1908 under åren på Kobjersvången 6.

Sönerna Alfred, Albin och Emil gjorde sin militärtjänst medan de bodde på gården. Alfred flyttade därefter till Kalmar 1908 och gifte sig med Edit Maria. Han kom tillbaka med sin familj efter några år men bodde då inne i Lund. Albin kom hem från sin militärtjänst med tuberkulos, och han avled av sjukdomen 1910.

Hela familjen drabbades hårt av tuberkulosen. Albins lillasyster Ingeborg blev smittad och avled också hon fyra månader senare. Vidare avled lillasyster Anna i tuberkulos i juni 1914, liksom Alfreds son Johan Allan endast två år gammal i januari 1915. Alfred hade då redan mist sina två första söner som späda i Kalmar.

Dottern Elin flyttade ut i maj 1912, då hon var 18 år gammal, för att arbeta som piga hos änkan Liljehöök på Stora Södergatan i Lund. Anna skrev ett vykort till storasyster Elin daterat Qvantenborg den 8/7 1913. Elin hade då rest till Osby för att vila upp sig.

Anna nämner även brodern Emils lille son Erik, som då var några månader gammal.

Bästa Elin. Tack för brevet. Vi har hälsan och mår bra. Du undrar hur det är med Erik han är duktig ibland är han litta kinkig av sig. Mor o Far (o Anna) och Signe och Gunnar var i Revinge i Söndags. Vi såg på men Emil spela teater.

Undrar om ni har vackert väder. Här är det kalt en dag och varmt en dag. Hoppas ni har vackert väder å du kan plaska dig bra. Vänligen Anna.

1913-11-16. Den lilla familjen utvandrade till Chicago, USA i april 1914.

Kor fanns det på Kobjersvången och mjölk producerades. Sommaren 1913 räknade man till 14 kor, 16 kvigor och 2 kalvar. Det fanns också foderkakskross, hackelsemaskin med vandring, mjölktransportkärl och handseperator. Sannolikt var det Kjersti som mjölkade korna med hjälp av sina döttrar efterhand som de växte upp. Elin var bara 11, Agda 8, Ingeborg 6, Anna 3 och Signe 1 år när de flyttade in. Det är bara familjens medlemmar, som står skrivna på adressen Kobjersvången 6, så den hjälp de behövde måste de fått utifrån. Släkten som höll ihop i vått och torrt var deras bästa nätverk, och de hade många syskon, ännu fler syskonbarn och en del bodde i närheten.

Kjersti och Berndt

Signe, Gunnar, Elin och Anna

Emil arbetade som dräng och grovarbetare. Han flyttade till Vallkärra 1908 och vidare till Östra Torn, varifrån han återvände till Kobjersvången 6 i november 1912, förmodligen för att göra sin militärtjänst. Lille Erik föddes 30 maj 1913 i Lund, och Emil flyttade då till Klövervägen 4 i Kobjer där fästmon Bengta Åkesson redan flyttat in från Lomma i en lägenhet en dryg månad innan sonen Erik föddes. Emil och Bengta gifte sig

Övrig djurhållning på gården är inte känd. De 15 svin och 30 duvor som finns med på C.A. Larssons bouppteckning från 1913 kan ha funnits här men kanske också någon annanstans. Det fanns också två transportburar för djur.

Till odlingarna fanns det sådesharpa, gödselspridningsmaskin, klöversåningsmaskin, självbindare, slättermaskin, hästräfsa och betrensningsmaskin.

Andra kvinnan från vänster är Kjersti och mannen på slättermaskinen med hatt och väst är Berndt. De andra kvinnorna är troligen Kjerstis syster, döttrar och deras kusiner

Kvinnorna kom för att hjälpa till med att samla ihop skörden. I juli 1913 fanns det spannmål på gården för 400 kronor samt växande säd för 5230, klöver för 900, vitbetor för 600 och foderbetor för 300 kronor.

Det tunga jordbruksarbetet utfördes med hjälp av hästar. Gården hade fyra arbetshästar, två unghästar och ett föl samt därtill tre par arbetsseldon och två hästvagnar. Det fanns fyra

järnharvar, kultivator, fjäderharv, tre plogar, varav en gammal, två skumplogar, två ringvältar, en hysningsårder och en årder.

Det skall också ha funnits en finare åkvagn, ett par bättre seldon och ett par kälkmedar samt sju arbetsfjädevagnar, tre vattentunnor med kärror och en mangelkärra. Ytterligare inventarier var fyra rullbörar, en slipsten och två decimalvågar.

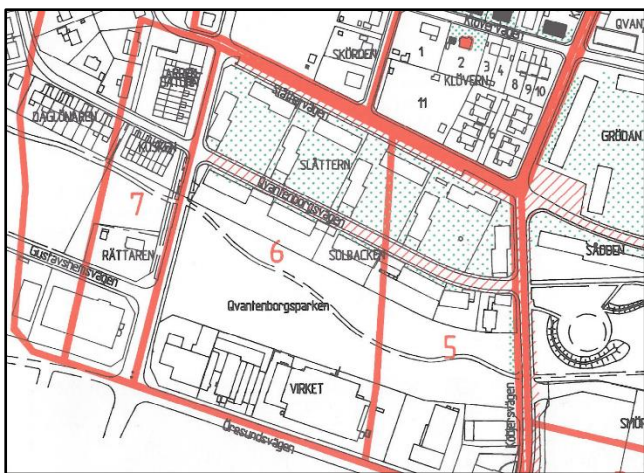
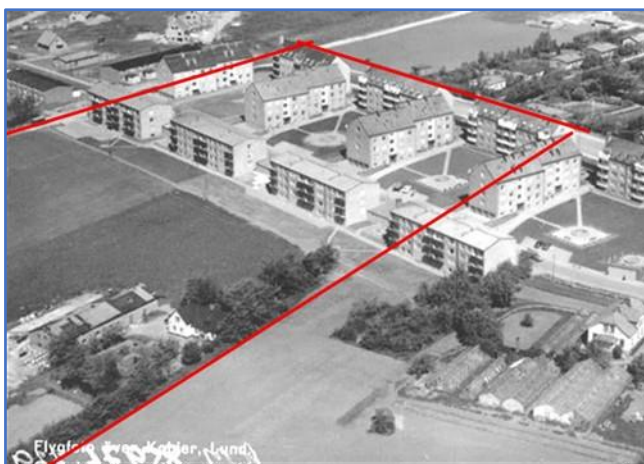

Signes skolfoto från ca 1913 med Allhelgonakyrkan i bakgrunden. Signe är tvåa fr h i andra raden nerifrån.

Barnen på Kobjersvången gick på Norra folkskolan, ca 2 km bort. Det var långa promenader i alla slags väder.

Ägaren till Kobjersvången 6, byggmästare C. A. Larsson gick dessvärre bort i förtid. I bouppteckningen efter honom finns en detaljerad beskrivning av inventarierna på gården. Dödsfallet medförde att familjen Hansson flyttade först till Kobjersvången nr. 3 sommaren 1914, och efter få år där tillbaka till Stora Tomegatan 42. Den sista tiden på gården bodde Berndt och Kjersti med barnen, Agda 17, Signe 10 och Gunnar 6 år.

Kobjer i historiskt perspektiv

Överst: Markeringen visar utbredningen av Kobjersvången 6. Gården syns längst ned till vänster.

Nederst: Karta med fastighetsnumren utsatta

Källa:

Lunds bevaringsprogram: *Historik samt kartbild*
Foton i författarens ägo

Namnet Koberg nämns för första gången 1672, och Kobergsvången kom området att heta i stadens fastighetsböcker till långt in på 1900-talet. Mycket till berg är det dock inte, men en rätt så brant backe som höjer sig en 12-13 meter från en lägsta punkt nere vid Öresundsvägen i sydväst, upp till den högsta punkten alldeles väster om torget i Kobjer.

På 1704 års karta är Kobergs Wången en inhägnad, uppodlad odaljord, som på alla sidor är omgiven av stadens gemensamma fäladsmark. Området var indelat i elva lotter. Östkanten utgjordes av ett ängsstråk med en liten bäck, Lerbäcken, ett vattendrag som på medeltiden gick från nuvarande Sankt Hans backar, mellan Möllevången och Sliparelyckan förbi Kobjer och därefter ut i Höje å i höjd med Värpinge.

Lotten i det nordvästra hörnet ägdes av Lunds stad och kallades för Bytarejorden, medan de övriga ägdes av olika privatpersoner. Till sin utsträckning motsvarades den gamla Kobergsvången tämligen väl av den nuvarande stadsdelen Kobjer. I söder sträckte den sig ned till Öresundsvägen. Liksom flertalet av stadens övriga odaljordar var Kobjersvången obebyggd under 1700-talet, och först på 1800-talet kom flera av brukarna att flytta ut på sina marker.

Bland de tidigaste byggnaderna var en trelängad gård på gränsen mellan Kobjersvången nr. 5 och 6, som återfinns på 1853 års karta. Den kan ses på flygfotot. 1830 hade det då obebyggda området köpts av drängen och husägaren Anders Jönsson. När han 1856 sålde marken till fd åboen Åke Andersson från Lunnarp så var det med "åbyggnader" och i köpet ingick "vindkakelugnar" och "de lösören som äro att anse som tillbehör till stallängan". Efter Åke Anderssons död 1859 delades såväl marken som byggnaderna i två delar, varav den östra delen såldes, medan den västra, Kobjersvången nr. 6, övertogs av en av svärsönerna. I kontrakten föreskrevs att bägge ägarna hade rätt att utnyttja såväl brunnen som den befintliga bakugnen.

Lunds stad köpte större delen av markerna 1945. Byggnaderna på Kobjersvången 6 fanns kvar ännu när stadsplanen 1954 upprättades, men revs troligen kort därefter.

Ylva Ardö

Fredrik åkare i Tomelilla

Fredrik åkare, i Cornelis Vreeswijks välkända ballad om "Fredrik Åkare och den söta fröken Cecilia Lind", skulle skämmas. Men jag tror inte att vår släkts Fredrik åkare hade anledning att göra det.

Han tycks ha varit lyckligt gift och fick sex barn på kort tid innan han dog, bara 37 år gammal. Min far Carl hade då nyligen fyllt ett år. Vår Fredrik var en duktig, vad man idag skulle kalla, "entreprenör" som såg möjligheter och tog dom.

Fredrik Andersson ca 23 år 1912

Min familj har i tre generationer drivit åkeriet Tomelilla Expressbyrå. Enligt muntlig tradition så var det min farfar Fredrik Andersson som grundade det 1912. Men jag ställer mig två frågor; var det verkligen så, och varifrån fick han i så fall kapital till det? Han var ju bara en dräng och arbetare och min farmor Anna Andersson var piga. En piga som dessutom, visade det sig, var "oäkting" med okänd far. Nyfikenheten drev mig till att börja forska i arkiven för att ta reda på svaren.

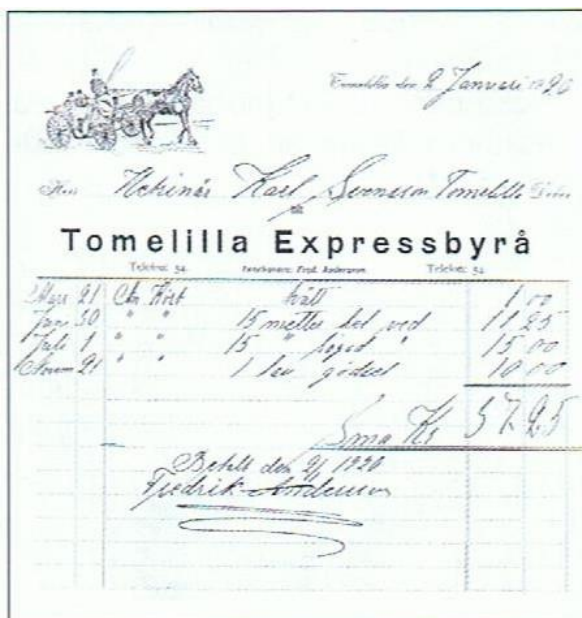
Första gången Fredrik kallas åkare är 1913 i Tryde sockens husförhörlängd. Innan dess var han arbetare på stationskarl Mårten Hårds

åkeri, som hette just Tomelilla Expressbyrå. Det var alltså inte Fredrik som startade åkeriet. Jag får backa bandet för att hitta vem som verkligen grundade bolaget. Efter att ha läst en väldig massa tidningar på Ystads bibliotek hittar jag till slut en notis och en tidningsannons i Ystads-Bladet Aurora, lördagen den 19 Aug 1905.

Annonstexten lyder: "Tomelilla Expressbyrå öppnas den 1 september 1905 i åkare And. Hanssons gård, midt för järnvägsstationen. Transport af res-, il- och fraktgods till och från järnvägsstationen, flyttningar och varutransporter inom municipalsamhället värkställas med för ändamålet passande åkdon; för öfrigt så väl lättare som tyngre skjutsar. Billig taxa, snabb expedition. Tomelilla 1 augusti 1905. M. Hård."

Det framgår tydligt att Tomelilla Expressbyrå startades redan den 1 september 1905, alltså inte av Fredrik utan av Mårten Hård. Efter djupare efterforskning framgår nu också i gamla bolagsdokument att Fredrik köpte namnet samt alla inventarier i Tomelilla Expressbyrå från Mårten Hård den 16 september 1912 för 3500 kr. I köpet ingick bland annat fyra hästar, sju vagnar, fem par seldon och tre slädar. Det vill säga ett häståkeri och än så länge inga lastbilar. Några år senare utvecklade Fredrik åkeriet med en personbil och en lastbil, men det var fortsatt i huvudsak ett häståkeri som utförde diverse transporttjänster i närområdet. Åkeriet hade telefonnummer 54 och var vid tiden inhyrt på Tomelilla No 1, som idag skulle haft gatadress Repslagaregatan 2 i Tomelilla.

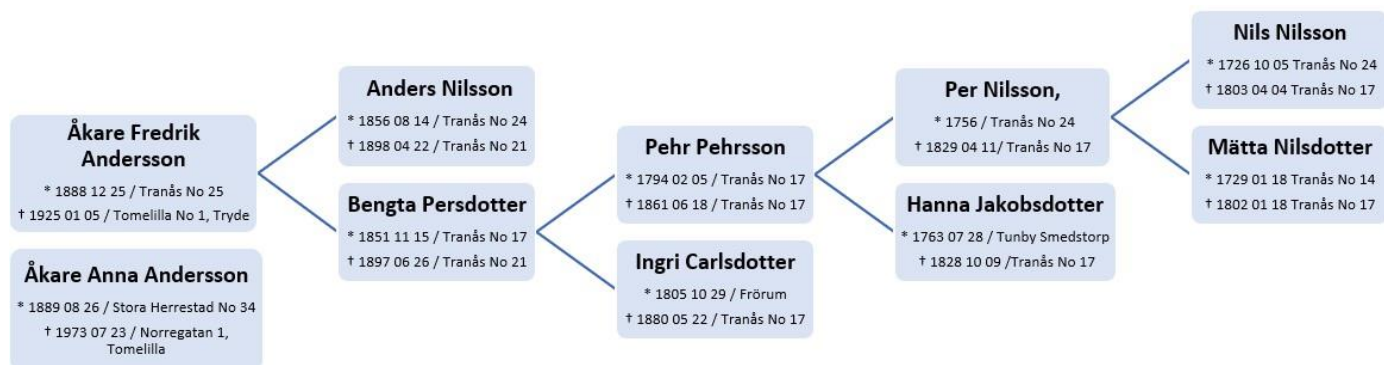
Årsräkning till veterinär Karl Svensson för 1920 från åkeriet Tomelilla Expressbyrå.

Så till min andra fråga; var fick Fredrik kapitalet till köpeskillingen ifrån? Den frågan var lite svårare att hitta svaret på. Pengarna kom i alla fall inte från hans hustru Anna Andersdotter. Hennes mor Karna Johnsdotter på Örup i Benestads socken var en fattig mjölkerska. Så något kapital från den sidan har det inte kommit. Istället får man forska bakåt i tiden i Fredriks släktled.

När Fredriks far, Anders Nilsson, gick bort 1898 lämnade han efter sig ett värde på 10 232 kr till de två underåriga barnen, Fredrik 10 och Ingrid 12 år. Fredrik fick då två stycken förmyndare eftersom Överförmyndarenheten i Ingelstad & Järrestad härad enligt protokoll ansåg "ett icke obetydligt arf tillfallit den omyndige sonen". Här var alltså Fredriks grundplåt till att senare år 1912 köpa åkeriet. Men hur hade då detta arv byggts upp?

De tidigare generationerna bodde och verkade i grannsocknen Tranås under i alla fall ett par hundra år. Genom att söka i varje generations bouppteckningar i Ingelstads & Järrestads domsaga och Herrestads Häradsrätt kan man spåra kapitaluppbyggnaden bakåt i tiden. Det visar sig att äganderätten till hemmanet Tranås No 17 löper som en röd tråd genom den forskningen, fyra generationer bakåt.

Det arv som Anders Nilsson och hans hustru Bengta Persdotter efterlämnade till sonen Fredrik härrörde från Bengtas släkt. Bengta föddes på Tranås No 17, en gammal släktgård som förvaltades av hennes far Pehr Pehrsson och ytterligare minst två generationer före honom.

Följer man tråden längst tillbaka framgår det att Nils Nilsson år 1768 blev ägare till skattehemmanet Tranås No 17. Hans syster Sissa Nilsson och hennes make Pehr Nilsson ägde det tidigare men Nils bytte upp sig till No 17 mot födelsehemmanet No 24 samt 300 D:r srmt, det framgår i Sissas bouppteckning i Herrestad Häradsrätt i september 1768. Ägarskapsinformation återfinns också i Jordeböckerna M-län 1750:2 (den senaste för tiden man kan se digitalt) att Pehr Nilsson är ägare till No 17 och Nils Nilsson då var delägare i No 24.

Även den vackra kartan över byn i Lantmäteriets historiska kartor vid storskiftet år 1767 visar att det fortfarande är systemen Sissas familj med maken Pehr Nilsson som representerar hemmanet No 17.

Tranås No 17 låg längst söderut i Tranås by vid storskiftet 1767.

Med facit i hand kan man konstatera att första halvan av 1700-talet var rätt tid att ta steget,

om än sannolikt högst riskfyllt, att bli skattebonde. Skatteböndernas ställning var på väg att stärkas och kungen omfördelade mark till böndernas fördel och frälsets nackdel.

Under slutet av 1600-talet och början av 1700-talet hade Kungl. Maj:t sjösat ett antal viktiga åtgärder för omfördelning av mark i Sverige. Kronan behövde helt enkelt få in intäkter för att fylla på sin kassa efter tider av dyrbara krig. Ett första steg var reformen "Reduktionen" som startade 1680 med syfte att föra tillbaka mark till Kronan från frälset för att stärka Kronans intäkter. Det innebar också ett stopp för omvandling från krono- till frälsejord. Nästa åtgärd kom i början på 1700-talet då "skatteköpen" påbörjades som innebar ökade försäljningar av kronojord till skattejord. Också detta för att Kronan behövde få in pengar. Nu hade alltså mark förflyttats från frälset till bönderna med Kronan som inkasserande mellanhand. Dock tog omvandlingen tid att få fäste i Tranås och under 1700-talets första del var de allra flesta hemman i socknen fortfarande frälse- eller kronohemman. Man kan följa utvecklingen i Jordeböckerna.

Utöver detta hade Kronan redan vid mitten av 1600-talet fixerat jordskatten för skattehemman, dvs infört en fast skatt för hemmanet och inte progressiv. Man ville öka utvecklingstakten i det svenska jordbruket för att minska beroendet av import av spannmål. Skatten var nu helt oberoende av produktionsutvecklingen. Motivationen för förbättringar och expansion på gårdarna ökade, överskotten gick ju nu direkt ner i skattebondens egen ficka!

Reformerna sammantaget fick även så småningom påverkan på hemmanen i Tranås. Skattebönder hade nu inte bara fullt ägarskap och arvsrätt utan även egen rätt till överskottet från verksamheten. Det var attraktivt att vara skattebonde. Med det så steg även värdet på dessa hemman. Reformerna som genomfördes och Nils Nilssons framsynthet att bli skattebonde i ett tidigt skede var lyckosamt för släkten. Enkelt uttryckt kan man säga att Nils

förvärv av Tranås No 17 samt flera generationers förvaltning av skattehemmanet, lade den finansiella grunden till förvärvet av Tomelilla Expressbyrå ca 150 år senare.

Fredrik som köpte åkeriet var som nämnts en entreprenör, men dessvärre ingen företagsledare. Detta är ju inget ovanligt eftersom det är helt olika egenskaper som krävs. När Fredrik 1924 dör i TBC, 37 år gammal, är han konkursmässig. Hans bouppteckningen i Ingelstads & Järrestads domsaga är ingen rolig läsning. Med skulder till 32 olika personer och företag, inga kundfordringar och enbart 130 kronor spritt på

åtta olika bankkonton att betala med. Han kan knappt ens sätta mat på bordet till familjen. En livförsäkring på 5000 kr räddar dock familjen.

När Fredrik dör står Anna, med fem små barn, ensam att reda upp situationen. Våldigt ensam visade det sig i en helt mansdominerad värld. Hon får ändå, trots många motgångar, fart på åkeriet som med tiden blir ett av Sveriges största lastbilsåkerier. Men detta är en annan historia!

Annica Karlsson

Anna och söner Elwin och Carl, med en av åkeriets hästar på gården på Repslagaregatan i Tomelilla ca 10 år efter Fredriks död.

Källor:

Bouppteckningar från Herrestads häradsrätt och Ingelstads & Järrestads domsaga

Husförhörlängder för Tranås och Tryde socknar

Jordeböckerna Malmöhus län, 1750:2

Lantmäteriet Historiska kartor, Tranås 1767

Tidningen Ystads-Bladet Aurora (Ystads Bibliotek) 1905

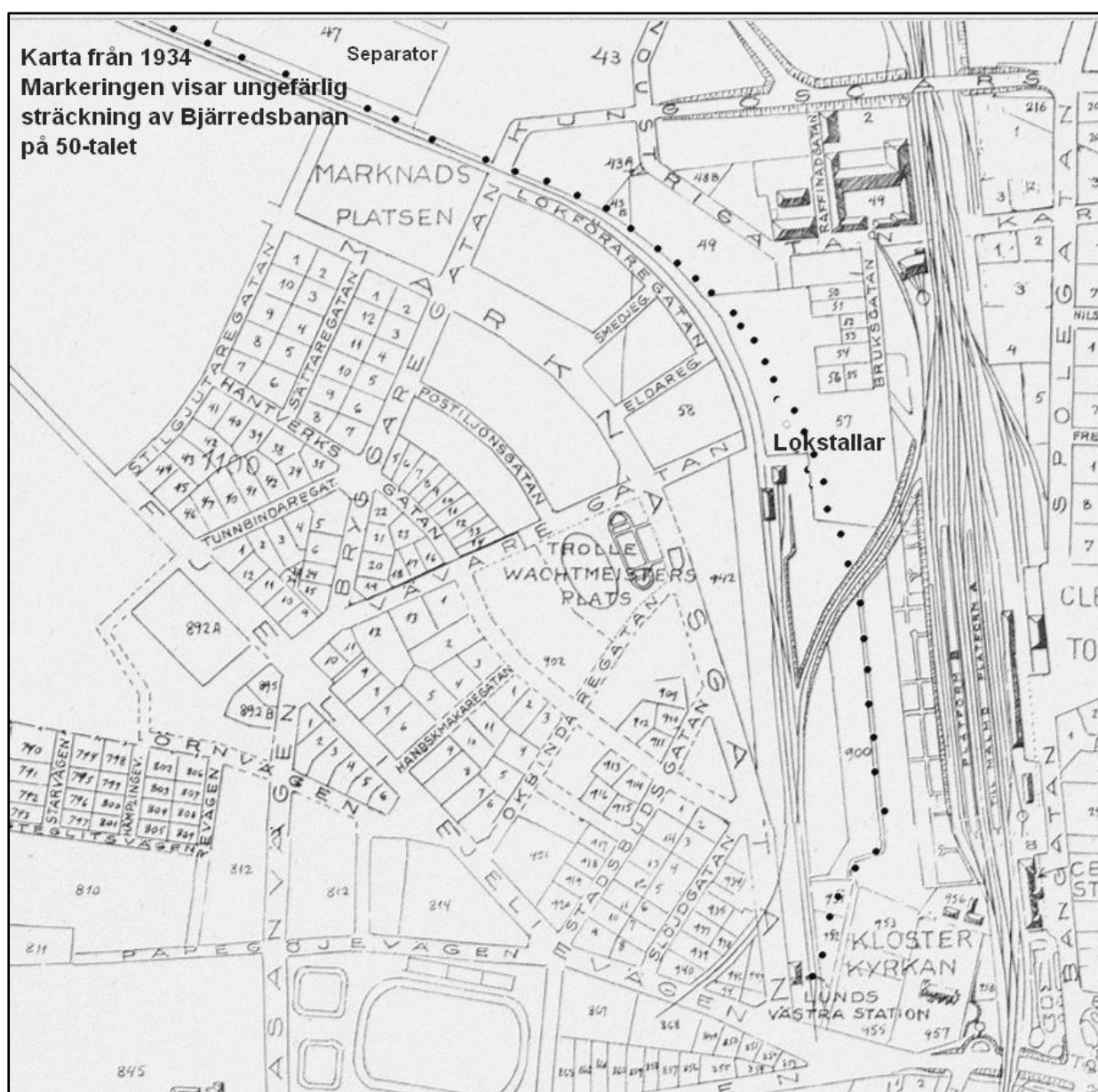
Winberg, Christer: *Varför skriver vi inte historiska romaner i stället? Texter i urval 1980-2005* (s 29–48 "En annan väg till det moderna samhället; den svenska bondeklassens uppräckning"). Red. Christer Ahlberger, Göteborg 2010.

Från "Nilsans Trädgård" till Marknadsplatsen

En vandring längs med Bjärredsbanan och i mina barndomskvarter

Jag var för en tid sedan på Västra Stationstorget i Lund för att hämta bekanta som kom med tåget. Medan jag stod där och väntade så studerade jag, vilken förvandling som skett med platsen sedan jag var en liten grabb. Mina bekanta kom och vi körde till Klågerup. Men jag har liksom inte kunnat släppa tankarna om hur det var när jag växte upp här i kvarteren. Så därför tänker jag ta er med på en vandring utmed Bjärredsbanan, som det var när jag var en liten påg och växte upp på

Väwaregatan. Men låt mig först säga att den vandringen blir en sanning med modifikation. Rälsen på den riktiga Bjärreds-banan togs upp omkring 1940, efter att banan lagts ner 1939. Rälsen togs upp ända fram till nuvarande Banvaktsgatan/Lokföraregatan fram till lokstallarna som fanns där då. Själva upptagningen orsakade protester, inte minst från Lunds Mekaniska Verkstad som låg mellan Fjeliävägen och Trollebergsvägen. De ville ha ett

stickspår till sin verkstad, därför blev rälsen tillbakalagd, fast nu med en ny sträckning. Det anlades också en vändskiva för att kunna vända tågsättet rätt eftersom spåren vände 90 grader. Åt andra hållet lades detta industrispår mot Marknadsplatsen där Alfa Laval, eller Separator som det hette då, fanns. LMV flyttade på 60-talet och Lunds Kommun köpte upp marken för att få ny bebyggelse och med detta upphörde denna trafik på spåren. Men trafiken till Alfa Laval fortsatte in på 1970-talet. Dock fick spåren vara kvar för eventuella framtida behov, trots att de var i dåligt skick. Men de var inte sämre än att man kunde köra in och ställa upp ett antal vagnar, som kom att fungera som vandrарhem. Detta skedde 1989 och vagnarna stod kvar in på 2000-talet då Lunds kommun började bygga sitt nya kommunhus, Kristallen. Även tingsrätten byggde nytt och flyttade hit.

Men vi tar det lite från början. Vinkelrätt mot Trollebergsvägen låg i början på 1900-talet ett tvåvåningshus med tillhörande stallbyggnader. I början på 1960-talet fanns endast stallbyggnaderna kvar och en stor vildvuxen trädgård. Vi kallade den för "Nilsans trädgård".¹

Här var vi ofta och lekte och det fanns många träd att klättra i. Eftersom här fanns mycket fruktträd, äpple, päron och plommon, så var vi ungar givetvis där och pallade frukt när det begav sig. Ja "pallade" och "pallade". Som vi såg det så var det ju ingen som ägde frukten eftersom det var likt en ödetomt. "Pallade" var ju när man smög in på någons tomt och stal frukt. Jag har ibland undrat varför vi kallade det "Nilsans trädgård".

Borta på Fjelienvägen i Järnvägshuset (se Lundagenealogen nr 2/2022) bodde en man vid namn Ingvar Sundgren. Han skriver i sina barndomsminnen från 1920-talet, att huset på Trollebergsvägen kallades för Tilly Smegår. Men efter att Tilly flyttat kom Nils Åberg, som hade bil- och smidesverkstad. Jag har inte hittat någon

annan förklaring, utan det är nog efter Nils Åberg vi på något sätt fått namnet "Nilsans trädgård". Han skriver vidare att det var Stadsbuds-föreningen Nr 2 som inhystes i stallen. Och jag kan minnas att deras stora flyttbuss vid något tillfälle var uppställd framför stallen när vi var där och körde motocross i slutet på 1950-talet. Men några hästar kan jag inte minnas att jag såg.

Mellan stallen och kanten ner till järnvägsspåren hade någon tippat jord i olika högar och med lagom mellanrum, så där fixade vi en "motocrossbana". Ja, OK då, en cykelkrossbana. Den var både lång och bred och med backar så man kunde flyga långt innan man landade. Visst hände det att man ramlade och slog sig, men man var ju ung och kunde tåla en del. Cykelhjälm vad var det?

För att ge er en uppfattning om hur det såg ut längs med spåren och de vallar som omgav, så har jag tagit med några foton. Tyvärr är kvaliteten på bilderna inte så hög. De är tagna med min gamla lådkamera (som ännu idag står på en hylla i källaren) en snöig dag. Att filmen legat i ett kuvert i många, många år gör inte saken bättre, men jag hoppas att ni ändå får en uppfattning hur här såg ut. Vallarna var också högre i verkligheten än vad som framgår av bilden.

¹ Vid nuvarande Västra stationstorget och Klosterhagens parkering

Så låt oss börja vår vandring längs "Memory Lane" med vändskivan och Klosterkyrkan i ryggen. Det var förresten i just den kyrkan jag blev konfirmerad sommaren 1962. Prästen jag gick och läste för hette Olof Sundby och var kyrkoherde i Sankt Peters Klosters församling. Han blev sedermera ärkebiskop och vigde kung Carl den XVI Gustav och Silvia Sommerlath. Jag har för mig att han också döpte kronprinsessan Victoria

Som jag tidigare sagt så var spåret ett industrispår, så det enda tåg som passerade en gång om dagen, var tåget med vagnar till Separator. De drogs av ett växellok som kallades "lokomotorn". Detta lok framfördes ibland av min far, när han inte jobbade som fanjunkare vid P7 Revingehed. Att han körde loket innebar att jag ibland fick åka med och det var givetvis spännande för en ung grabb. Vi grabbar brukade lägga småstenar på spåret när loket kom och när de blivit överkörda återstod bara sand. En kille lade dit ett tiokronorsmynt. Av det blev det två femkronor. Det var ju ett växellok!

Men nu är det tid att komma i väg. På högra sidan uppe på vallen fanns ett koloniområde och på den vänstra Bjärredsparken. Det första som möter oss efter en liten bit, är ett luftbevakningstorn på vallens vänstra sida, ett minne från andra världskriget. Det fanns ett till lite längre fram på samma sida. De stod där och skulle försvara järnvägsstationen mot ett eventuellt luftangrepp. Det blev lyckligtvis inga angrepp. Men det kom

94. Svarta Masken

ändå att flyta mycket blod på dessa vallar. Många var vi ungar som växte upp i kvarteren längs banan och på Lokföraregatan, och de flesta av oss gick på matiné på söndagen. Vi köpte biljett och fick en

slant över till några tablettaskar, som smakade bra när vi såg våra stora idoler på vita duken. Det var Zorro, Johnny Weissmüller som Tarzan, Svarta Masken, Ivanhoe, sjörövare som Kapten Blod och Slaghöken med Errol Flynn och Hopalong Cassidy med "Snusis" med flera.

Oftast var det Vilda Västerntfilmer. En stor idol och hjälte var nämnde Errol Flynn. Jag kommer fortfarande ihåg och har några VHS band, med filmer som är odödliga för oss som var unga och såg dem då. "Robin Hood", "Vägen till Santa Fé", "De tappra 600" och inte minst "De dog med stövlarna på". Efter filmerna var det snabbt hem och byta om och ner till vallen. Sedan utspelades det blodiga strider mellan cowboys och indianer och krutröken låg tät över buskagen och knallpulverskotten ljud över området. Även om det var mycket träd och buskar så var det ändå svårt att leka Tarzan. Det var ju brist på lianer. Precis som när vi sett Lassie. Ingen av oss hade hund.

När julen var över och granarna kastades ut på gården, var vi ungar snabbt framme och tog hand om dem innan vaktmästaren hann samla ihop dem. Grenarna skalades av och så blev stammen en perfekt lans. I Bjärredsparken fanns då som nu en barnamfiteater. Och det var här som de stora tornerspelen mellan Ivanhoe och hans fiender utspelades. När man tänker efter var det egentligen ganska farligt. Vi kunde ju skada varandra när vi "galoppsprang" (man skulle ju sitta till häst) mot varandra med granstamlansen i högsta hugg för att träffa motståndaren. Några hade gjort en sköld av en gammal papplåda. Nuvarande Tingsrätten syns i bakgrunden på bilden med amfiteatern. Där träden står var det förr i världen stora buskage.

Vi förflyttar oss raskt framåt, för att inte hamna mitt i en eldstrid mellan cowboys och indianer, och hamnar där spåren delar på sig. Ett går rakt fram och ett annat snett åt höger in på stationsområdet. På detta spår uppe på vallen hade min morfar koloni. En stor koloni med mycket fruktträd, blommor och en fin kolonistuga. Mycket blommor ja. På våren var det under blommande fruktträd, ett stort område med tulpaner i olika färger.

Jag har vid ett dussin tillfällen genom olika jobb haft förmånen att få besöka den stora internationella trafikmässan Intertraffic i Amsterdam. Den äger rum i april vartannat år. Att göra en inflygning till Amsterdams flygplats Schiphol på våren och se dessa underbara tulpanfält i olika färger är fantastiskt vackert och morfars tulpanfält låg inte långt efter de holländska. Varje gång när jag flugit över de holländska så har jag kommit att tänka på morfar och hans tulpaner i kolonin. Visste ni förresten att Schiphol betyder Djävulshålet? Mycket av Holland har legat under vatten, så också flygplatsen och på det området var det många fartyg som förliste. Och när man dikade ur så fann man vraken efter alla dessa båtar.

Mellan morfars koloni och grannkolonin fanns en vattenpump, ja egentligen en kran. Fram till kranen var det en gång och bakom den ett hål i staketet mot vallen. Varför berättar jag det, det är väl inget spännande? Jo för oss ungar var nog allt lite spännande. Mannen som ägde grannkolonin (syns lite i bakgrunden på bilden till höger) gillade inte att vi ungar sprang runt bland kolonierna, han jagade oss runt fast han var en gammal man. Och dessutom var hans egna barnbarn med i gänget. Jag vill inte nämna några namn med hänsyn till nu levande, även om det torde vara preskriberat sedan länge. Som sagt han jagade oss och när han kom efter så tog vi gången förbi kranen och ut genom hålet i staketet.

På Banvaktsgatan fanns en cykelaffär, Harrys Cykel och Sport. Harry var även vaktmästare i

vårt hus och han och hans familj bodde på samma svale som vi. Hans dotter Helen gick i min klass de första åren. Men det är cykelaffären som är det intressanta här. De lagade ju punkteringar och kasserade innerslangar kastades. Perfekt för oss ungar, för vi tog några med oss till kolonierna. Sedan klippte vi slangarna i lagom bitar och band fast runt kranen. Beroende på längd och hur kraftig vattenstråle, så gick det att ta tiden på hur lång tid det tog för den vattenballongen som bildades, att spricka. Ibland blev det fel och vi blev blöta. Men blöt blev också mannen som jagade oss. Några gick i kolonierna och visade sig för honom och någon stod beredd vid kranen och satte i gång vattnet. Ungar passerade och sedan PANG, när gubben kom. Om jag minns rätt hände det två gånger, sedan lagade han staketet och det roliga var slut. Mannen bodde i grannhuset så när man mötte honom tog man en annan väg.

Författaren vid den omtalade kranen

Vi tar oss ner för vallen och tillbaka till där spåren delar på sig. Och sedan klättrar vi upp på den vänstra vallen, kryper igenom buskaget och ut på grusgången som gick hela vägen från vändplattan till Marknadsplatsen. Här möts vi av en inhägnad fotbollsplan, en stor gräsmatta och längre ner mot Lokföraregatan låg lokstallarna från Bjärredsbanan. Som jag sagt tidigare så var det många barn i kvarteren och för dem var fotbollsplanen en populär samlingsplats, både sommar och vintertid. För det mesta var det fotboll "alla mot alla". Men det förekom också lite seriösare matcher. Det var matcher mellan de

olika gårdarna. Det kom lag ”ända bortan från Marknadsplatsen”. Vårt lag från Lokföraregatan/Väwaregatan, kvarteret, Loket 1, hette IF Star. Vi hade blåa tröjor med en vit stjärna på bröstet. Byxor och strumpor tog man i den färg man hade och hade man inte fotbollsstrumpor så tog man vanliga knästrumpor. Många använde långa träningsoverallsbuxor som var ett bra skydd mot skrubbsår, för det var grusplan vi spelade på. Geggigt när det regnade och torrt och dammigt när det inte regnade. Oavsett om det var ”alla mot alla” eller ”lagmatch” så fanns det alltid ett orosmoment.

Det hände helt plötsligt att någon blev hemkallad för det var matdags och då fattades det helt plötsligt en spelare i laget. Om laget innehöll till exempel två bröder kunde ett lag tappa två spelare. Någon respekt för en spännande match fanns inte. Var det tid för mat så var det. Men om uppehållet kom i början på en match så kunde spelaren återvända efter en stund och hoppa in i matchen igen. Domare var ingen speciell, utan alla spelarna dömde. Fanns det någon med klocka så fick denne hålla koll på tiden. Sommaren 1958 var det fotbolls-VM i Sverige och då skulle givetvis ”alla mot alla” lagen ha namn efter länderna som deltog i VM. Populärast var Västtyskland, inspirerat av att de hade sitt träningsläger i Bjärred. De lite äldre killarna cyklade dit ut och såg på tyskarnas träning. Jag hade då ännu inte fyllt tio år så jag ansågs för liten och fick inte följa med. Men tidningarna skrev ju mycket om lagen, speciellt om Sverige och Tyskland. Så det blev många fina klippböcker. Och bland spelarna i västtyska laget minns man ännu namn som Helmuth Rahn, Fritz Walter, Hans Schäfer, men kanske framför allt Uwe Seeler.

På vintern, ja på den tiden var det vinter när det var vinter! då hände det ofta att fotbollsplanen spolades till att bli en isbana. Det fanns många sådana isbanor runt om i staden. Även gångar i stadsparken blev isbanor, för att inte tala om

fotbollsplanen på Centrala Idrottsplatsen. Så då blev det till att snöra på ”sillarören.”

Vad gjorde vi då förutom att samlas och åka skridsko? Satt vi inne och spelade dataspel, höll på med våra mobiler och samlade Pokémon kort. Nej långt ifrån. Inget av det nämnda var uppfunnet. Det fanns ju knappt TV. Och när TV kom fanns bara en kanal för Sverige i många år, men det gick att ta in Danmark som hade många bra program. De hade bland annat ett program som gick dygnet runt i sex dagar – Sexdagars Löbet. (Loppet) Där satt man timme ut och timme in och såg cyklister köra runt i en velodrom, det vill säga en oval bana som lutade inåt mitten. Hur kunde man sitta där och ”glo” och tycka att det var spännande? Och så hade de ett barnprogram som hette Andy Pandy.

Som sagt, Sverige hade bara en kanal och det var inte många program. På lördagskvällen var det Hylands hörna och den slutade klockan tjuogoett och sedan var det testbild! Vi hade ingen TV förrän 1960, men min moster, Inga, köpte en TV 1958 till min mormor, efter det att morfar gått bort året innan. Och jag nämnde fotbolls VM 1958 tidigare. Så då måste jag bara, på tal om TV, säga att när Sverige spelade finalen var hela mormors lägenhet full med folk. Det kom släktingar ända från Blekinge för att se matchen. Och att huset står kvar efter det jubel som blev när Nisse Liedholm gjorde ett noll för Sverige det är fortfarande en gåta. Och glöm inte att jag pratar om svart-vit TV. Och om det var konstigt att man fortfarande kommer ihåg vissa tyska spelare, så är det ännu konstigare att man än idag kan räkna upp nästan hela Brasiliens lag från finalen. Sveriges lag minns man givetvis också

Bengt Schultz

Berättelsen fortsätter i nästa nummer av Lundagenealogen

Lunds Släktforskarförening LSF

Org.nr: 802420-3997

E-post: info@lundsslaktforskarforening.se

Hemsida www.lundsslaktforskarforening.se

c/o Lars Åke Sellberg, Husmansvägen 10, 227 38 Lund

Medlemsavgiften är 180 kr/år. Makar/sambos betalar 240 kr/år tillsammans. Avgiften för personer bosatta utomlands är 200 kr/år. De som inte varit medlemmar tidigare och som anmäler sig efter 1 augusti betalar halv avgift. **Medlemsavgiften sätts in på bg 5911-4413.** Glöm inte att ange ditt namn och för vilket år avgiften gäller. Det går även bra att betala med **Swish till 123 657 85 12**

De medlemmar som så önskar, kan förutom namn och adress även ange en mailadress. Då detta enligt GDPR är en icke verksamhetskritisk uppgift, så krävs ett aktivt medgivande från medlemmen, att LSF får lagra mailadressen. LSF tolkar en angiven mailadress som ett sådant medgivande. Vi uppdaterar sändlistan för vårt nyhetsbrev med den anmälda mailadressen.

De medlemmar som önskar få Lundagenealogen digitalt som pdf, kan anmäla detta till mailadressen nedan. Regelverket för lagring av mailadress är detsamma som för nyhetsbrevet medlem@lundsslaktforskarforening.se

Lunds Släktforskarförenings hantering av medlemsuppgifter är anpassade till kraven i Dataskyddsförordningen (GDPR). Detta finns beskrivet på hemsidan under rubriken "Om LSF".

Styrelse

Ordförande: Claes Westrup

e-post: claes@westrup.se

Vice ordförande: Bengt Schultz

e-post: bengt.schultz@telia.com

Sekreterare: Margareta Arnell

e-post: margaretau.arnell@telia.com

Kassör: Lars Åke Sellberg

e-post: la.sellberg@gmail.com

Övriga styrelsemedlemmar:

Marianne Kindgren

e-post: mykindgren@gmail.com

Nils Mandahl

e-post: nils.mandahl@med.lu.se

Annica Karlsson

e-post: annicakarlsson@live.com

Nora Ekdahl, suppleant

e-post: nora.ekdahl@gmail.com

Redaktionskommitté för Lundagenealogen

Redaktör: Marianne Kindgren

E-post: red@lundsslaktforskarforening.se

Ansvarig utgivare: Claes Westrup

Redaktionsmedlemmar: Bengt Schultz, Nils Mandahl, Roland Nilsson, Nora Ekdahl

Valberedning:

Ulf Ekblad, sammankallande

Vakant

Föreningen, som hade 210 medlemmar vid utgången av år 2024, är ansluten till Skånes Släktforskarförbund och Sveriges Släktforskarförbund.

Program hösten 2025

Samtliga träffar utom studiebesöket och släktforskarkursen hålls på Träffpunkten Laurentiigatan 18 i Lund (ingång till vänster in på gården). Alla föredrag, studiebesök samt introduktionen till släktforskning är kostnadsfria och öppna för allmänheten. Föredragen på Laurentiigatan sänds även via Zoom om inget annat anges.

Anmäl gärna deltagande via vår webbplats <https://lundsslaktforskarforening.se>

Torsdag 4 september kl 14: Introduktion till grundkurs i släktforskning. Träffpunkt Arkivgatan. Kursen går sedan på tisdagar med start 16 september.

Torsdag 18 september kl 14: Guidad visning av "Medeltida kyrklig konst" på Lunds historiska museum. Max 25 deltagare.

Torsdag 9 oktober kl 19: Lena Ringbrant Ekelund, "Research inför programmet Allt för Sverige"

Torsdag 23 oktober kl 19: DNA-träff.

Torsdag 13 november kl 19: Sara Williamsson, "Torp, gatehus och backstugor – spåren i landskapet och i arkiven"

Torsdag 4 december kl 19: Medlemskväll. Plats för frågor och diskussioner

Onsdag 10 december kl 19: Lyssna tillsammans, Zoom-föreläsning från Skånes Släktforskarförbund: Lars Ericsson Wolke berättar om soldater i arkiven.

.....

**Välkomna
Programmet i samarbete med Sensus Studieförbund.**

